

NIKO KOŠIR
(1919–2000)

Beseda ob grobu

Dragi Niko! Tu smo, znova zbrani ob tebi, a ne prav ob tebi, s teboj, a ne prav s teboj, bolj le s tabo v sebi, tu smo, a ne na tvoji Poljšici, ampak prestavljeni čez tvoje zadnje gorje v Gorje, pred kraj, kjer trohljivost vse verige zgrudi. Dan po prazniku rojstva pesnika, o katerem si z vedenjem in še bolj z ljubeznijo napisal čudovito knjigo, si zaprl oči in prestopil k njemu, na njegovo stran, onstran, v deželo mrtvih, v večnost. Ugasnilo je življenje tebi, ki si toliko let in desetletij prižigal življenje verzom in stavkom in knjigam, dajal svetlobo duha številnim dijakom in študentom, bralcem in znancem in prijateljem, gostil zahtevno gostjo lepo besedo, se družil z delom in z modrostjo ter odslužil pošteno in do kraja svoje na tem našem svetu.

Na Poljšici, na številki ena je hiša osamela. Tvoje ljube knjige so se ti zares dokončno zaprle, klet zaklenila, tvoj vrt pa je prešel kot ti, njegov gospodar in ljubitelj, v sen. In že sami dobri duhovi spomina kot duše prednikov hodijo tam naokrog, spomini obiskovalcev, ki so hodili k tebi in odhajali obogateni od tebe; prijazne mile sence slavnih mož peresa in duha so med njimi, vsi tisti številni, ki so bodisi iz velikega sveta ali iz naše male domovine prihajali k tebi

in pustili v tvoji hiši kakor v stavbi tvojega duha svojo sled. Po tej in taki tvoji sledi bomo tudi mi odslej sledili tebi, toda ne več samo na Poljšici ali še manj tu v Gorjah; tvoj dom se s tvojo smrtjo ni zožil na ozkost te jame, ampak razširil iz mamine in tvoje hiše kakor iz hiše stare in nove zaveze ljubezni na dom vsepovsod, kjer seje duh in žanje srce.

Zato pravim: Ta smrt nikakor ni neznosno neusmiljeno padanje navzdol, navzdol v brezno in v brezmejno temo, je ostajanje dobrega duha med nami, stapljanje tvojih milih potez obraza v naš notranji svet in ob tem porajanje hvaležnosti za vsa lepā leta nazaj, ko si nam bil drag sodobnik, sopotnik in sogovornik. Saj, tako je, kot da nas še zdaj, tu, kakor vselej, nagovarjaš po svoje, po Koširjevo malo premeteno in malo prizanesljivo, pa se zraven poučujoče in ljubeznivo modro smehljaš, češ saj vi še nič ne veste, kar jaz že vem. Potem pa lepo dodaš, da vseeno kar rad ostajaš še naprej vsaj malo na naši strani, z nami. In tako naj bo, praviš, dokler me boste hoteli.

In tako bo, ti odgovarjam, in mislim ne na to tvoje slovo, ampak na tvoje življenje.

Svojo Simfonijo slovesa začenjaš z Lorco in s trpko ugotovitvijo, da se grenka čaša življenja počasi polni. Morda manjka, tako pišeš, »le še malo kapelj, pa se bo natekla do roba. In razlila. In razbila.« A k temu takoj pristaviš, da ti zaradi tega ni hudo. Kot tolikokrat prej je tudi ob tem zmagala možatost. In res: četudi trdiš, da ni bilo posebno srečno to tvoje življenje zaradi razmer, v kakršnih si doraščal, zaradi čudnih časov, sredi katerih je potekel tega življenja najboljši del, in zaradi svojega neprilagodljivega značaja, se kaže zdaj, ko se je kaplja razlila in čaša razbila, to življenje kot dosledna, odločna in možata pot samohodca, ki ni nikoli izbiral bližnjic in nikoli krivil pred nikomer hrbta, ki je hodil, kot so mu velevali glas vesti, kritičen um in za vse lepo občutljivo srce. Prehobil si, dragi Niko, dolgo in lepo pot in pustil na njej dobra znamenja, ki pričajo o tvojem potovanju skoz življenja klance in o tvoji osebnosti. Zdaj se lepo vidi, da je bilo vredno hoditi po tej poti in da si bil potohodec na njej dosleden presojevalec sebe, družbe in časa.

Tvoji doslednosti v prid govori nič koliko drobcev v mozaiku tvojega življenja. Že kar prvi: rodil si se v znamenju strelca, umrl si v znamenju strelca in zapustil si nam imenitne, s točnostjo, ironijo in modrostjo zašiljene zapise o našem času V znamenju strelca. Streljal si z uma bridko ostrino in hkrati s prizanesljivostjo, zarisoval resnico, skrito pod lažjo ali samo pod nevednostjo, in četudi je tvoja beseda zrasla na nekakšnem obrobju, si jo postavil v srčiko, v središčnost, da je postala, taka, kot je bila, velika in preprosta, ne le tvoja resničnost, ampak nas vseh. Naše občutljivo in kritično pričevanje o našem času.

Tvoja velika knjiga, druga biblija si jo imenoval, je Cervantesova. Njegov Don Kihot je tvoj junak. Bil je od nekdanj in za zmeraj bo ostal. In kakor si ga ti sam imel rad, tako si ga s podobno veliko ljubeznijo pretočil iz izvornika v slovensko studenčnico, da bi se z njo odžejali viteški romarji in večni iskalci nedoseženega. Tudi sam, se mi zdi, si bil tak viteški gospod: uporen in občutljiv,

ranljiv in vztrajen, dosleden in premočrten, v znamenju viteškega vzornika pokoren notranjemu glasu in ne prišepetovalcem od zunaj, z dvignjeno glavo, zagledan v svoj cilj, ki nam je, po Otonovo, visoko položen.

Te vrline ali to svoje donkijhotstvo si v svojem ne samo po Unamunu tragičnem občutju življenja, a še bolj iz svoje pokornosti življenju izpričal ne le enkrat in ne le sebi: v soočenju v škofijski gimnaziji z dobro šolo in slabo vzgojo, ki je terjala pretvarjanje in hlapčevsko poslušnost, kar je vzgojiteljem vseh ver, tudi marksistične, zmeraj tako po duši. V soočenju svobodoljubnega in svobodomiselnega študenta z gonarsko internacijo in kmalu potem v soočenju s dolžnostjo patriota, ki ni mogel ostati nebrižen za usodo domovine, prestop v svojih šestosestnajst partizanskih dni. Tako kot si ti popisal svoje vojskovanje ne le s tujimi zavojevalci in njihovimi pomagači, a tudi s hudim in nelepim med svojimi soborci, je zgled drugačne, zares neobičajne junaške drže v partizanstvu, drže s kritičnim pogledom, z dvomom in z zaupanjem hkrati in vseskozi z osebnim in posebnim presvetljeno optiko boja in hoje za svobodo. Moško si prehodil to pot in ostal ob vsej svoji kritičnosti ali prav zaradi tega upravičeno ponosen nanjo, na svojo Gubčevo brigado, na boje in hajke po Dolenjski in Beli krajini, na boje v sebi in s svojimi, z raznimi, vselej enakimi mogočnejši oblasti in ne duha, imel si težave z njimi tedaj in še bolj pozneje po končani vojski, domala kar vse življenje. Ni bil kriv za to le tvoj neprilagodljivi značaj in tudi ne le čas, ki je terjal predvsem mehko hrbtnico, kot si sam ugotavljal, krivo je bilo predvsem neskladje med surovostjo časa in med tvojim milim strpnim značajem, ki je stremel k razumevanju in k pravičnosti. In vse je bilo kot donkihotski boj z mlino časa, iz katerega si izšel kot vitez, morda res utrujen od boja, a neporažen. Zmeraj ti je kakor grenka sol spoznanja ali svetla doneč akord priljubljene glasbe ostajal smeh, smehljaj, nasmeh, posmeh, zgoščen v modro sentenco, zaupano včasih dnevniku, včasih pa le vetru ali sapi v tvojem sadovnjaku, ljubim pticam pod kuhinjskim oknom v krmilnici pred zimo, vsem tistim tvojim prijaznim sobesednicam in družabnicam: sinicam, brglezom, zelencem, kalinom, taščicam, žolnam, dleskom, ščinkavcem in drugim in drugim. Zdaj so, spet pred zimo, osirotele, morda pa so se zbrale, da ti zapojejo v slovo.

Z njimi tudi jaz jemljam slovo od tebe. Ne s svojo, ampak s tvojo besedo, z besedo tvojega junaka don Kihota iz zadnjega poglavja najbolj tvoje knjige. Saj še pomniš besedilo? Takole gre: »Ker nič človeškega ni večno, temveč v nenehnem pojemanju prehaja od svojih začetkov k poslednjemu koncu, in ker to prav posebej velja za življenje ljudi in ker niti don Kihot ni dobil iz nebes nobene posebne pravice, ki bi z njo ustavil tek svojega pojemanja, se mu je življenje izteklo in dopolnilo.« In temu dodajam samo še prvi verz napisa nad junakovo gomilo: »Tu v temle grobu silni vitez spi ...«

Dragi Niko, adijo in hvala ti, da si bil toliko let z nami, a tudi, da z nami ostajaš.

Tone Pavček